



Oyun Hakının Geliştirilmesi İçin Öneriler



Avrupa
Birliği

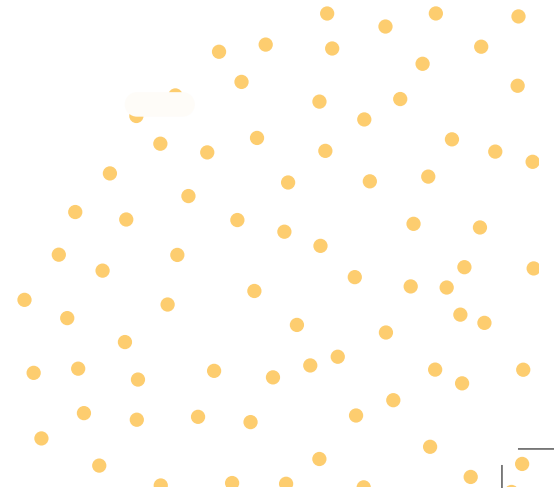
sivil
düşün



Bu politika belgesi, Avrupa Birliği Sivil Düşün Programı kapsamında Avrupa Birliği desteği ile hazırlanmıştır. İçeriğin sorumluluğu tamamıyla İzmir Çocuk Çalışmaları Ağı'na aittir ve AB'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.



Avrupa Birliği
sivil düşün





İçindekiler

1. Ağ Hakkında.....	1
2. Giriş.....	2-3
3. Çocuk Hakları.....	4
4. Uluslararası Düzeyde Çocuk Hakları.....	5
5. Ulusal Düzeyde Çocuk Hakları.....	6-7
6. Oyun Hakkı Nedir.....	8-9
7. Uluslararası Boyutta Oyun Hakkı.....	10
8. Ulusal Boyutta Oyun Hakkı.....	11-12
9. Paydaşlara Öneriler.....	13
9.1 Ulusal Kurum ve Kuruluşlara Öneriler.....	13
9.2 Yerele Öneriler.....	14
9.3 Sivil Toplum Kuruluşlarına Öneriler.....	15
9.4 Eğitim Sektörüne Öneriler.....	16
9.5 Medya Sektörüne Öneriler.....	17



Ağ Hakkında

Çocuk İzi-İzmir Çocuk Çalışmaları Ağ; çocukların kendilerini ilgilendiren konularda toplumsal hayata katılımlarını güçlendirmek, çocuk hakları alanında çalışan sivil toplum kuruluşların ve aktivistlerin çocuk dostu alan politikalarına dahil olmalarını kolaylaştırmak vizyonu çerçevesinde Ekim 2018 tarihinde kurulmuştur. Bu vizyon çerçevesinde kurulan Ağın; yerelde çocuklar ile ilgili hak temelli faaliyetler yürütmek, sivil toplum kuruluşlarının ve karar verici mekanizmaların çocuk dostu kent modeli oluşturma noktasındaki rolünü güçlendirmek için yöntem ve politikalar geliştirmek, çocukları ilgilendiren konularda yerel ve ulusal düzeyde veri toplamak, izlemek ve bu veriler doğrultusunda savunuculuk faaliyeti gerçekleştirmek temel hedeflerimizi oluşturmaktadır. Tüm bu hedeflerin yanı sıra yerelde çocuğun güçlendirilmesi ve çocuk haklarının ana akımlaştırılması çıkış noktalarımızdan bir diğerini oluşturmaktadır..

Bu hedefler doğrultusunda bu zamana kadar gerçekleştirilen ve gerçekleştirilecek olan tüm faaliyetlerimiz için tarafları arasında Türkiye'nin de yer aldığı Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BM ÇHS) ile birlikte çocuk hakları temelli tüm ulusal ve uluslararası sözleşmeler göz önünde bulundurulmaktadır. Faaliyetlerimiz, BM ÇHS ilkeleri kapsamında çocuğun üstün yararı gözetilerek oluşturulmaktadır. Aynı zamanda bu faaliyetler, çocuğun özellikle oyun hakkı ele alınarak kendi ile ilgili kararlarda katılımlarının artırılması noktasında başta çocuklar ve aileler, çocuk alanında çalışan sivil toplum örgütleri ve karar verici mekanizmalar üzerinde farkındalık oluşturacak şekilde gerçekleştirilmektedir.

Yukarıda sözü geçen hedefler ve bu hedeflere yönelik gerçekleştirilen faaliyetler kapsamında, çocuk hakları alanında geliştirilen işbirlikleri bizim için oldukça önemlidir. Çocukların üstün yararı gözetilerek oluşturulan ortaklıklar ve dayanışma İzmir yerelindeki faaliyetlerin sürdürülebilirliğini güçlendirecektir. Bu yaklaşım ile birlikte yereldeki tüm,

- ▶ Çocuk Alanında Çalışan Sivil Toplum Kuruluşları,
- ▶ Vakıflar, Dernekler, Elçilikler (kaynak geliştirme alanında),
- ▶ Kamu Kurumları (Milli Eğitim, Adalet, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı vs),
- ▶ Yerel Yönetimler,
- ▶ Aktivistler,
- ▶ Çocuk Hakları alanında çalışan ulusal ve uluslararası kuruluşlar,
- ▶ Özel sektör,
- ▶ Baro ve Kolluk Kuvvetleri (Polis, Zabıta, Bekçi vs),
- ▶ Üniversiteler

paydaşlarımızı oluşturmaktadır.

Bu bölümde sizlere İzmir Çocuk Çalışmaları Ağının kim olduğundan, hedeflerinden, hedefleri doğrultusunda gerçekleştirilen faaliyetlerinden ve olası paydaşlarından bahsettik. Bundan sonra gelecek bölümde hazırladığımız bilgi notunun içeriklerini ve amacını Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ışığında çocuk dostu bir yaklaşım ile aktarıyor olacağız.

Giriş

Tarih içerisinde ulusal ve uluslararası kamuoyunda çocuk haklarını korumaya yönelik pek çok girişimde bulunulmuştur. Çocuk haklarının korunmasına yönelik ilk girişim ise 1894 yılında yapılmaya çalışılmış olsa da I. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkmasıyla birlikte bir sonuca ulaşılamamıştır. Savaş sonrasında yeni gelişmeler olmuş olsa da II. Dünya Savaşı ile birlikte yine bu alandaki uygulamalar askıya alınmıştır. İki dünya savaşı arasında en çok etkilenen gruplar arasında çocukların yer almasının ve o dönem içerisindeki çocuk hakları çalışmalarının yeterli olmamasına karşın uzun yıllar boyunca süren çalışmaların ardından Çocuk Haklarına Dair Sözleşme 20 Kasım 1989'da Birleşmiş Milletlerin 44. Genel Kurulu'nda oy birliği ile kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye Sözleşmeyi 14 Eylül 1990'da imzalamıştır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ışığında çocuk haklarının ne anlam ifade ettiğine bakacak olursak: din, dil, ırk, etnik köken gibi hiçbir ayrımcı unsur gözetmeksizin dünya üzerindeki **tüm çocukların doğuştan** sağlık, eğitim, yaşama, barınma, psikolojik veya cinsel sömürüye karşı korunma **gibi sahip olduğu temel haklar** için kullanılan **evrensel** bir kavram olarak tanımlayabiliriz. 18 yaşına kadar tüm bireyler bu haklardan yararlanabilir.

Bu bağlamda, **BM ÇHS'nin temel ilkeleri** ile **Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri** çerçevesinde **yerelde çocuk hakları** ve **çalışmalarının mevcut durumunu analiz** edip buna yönelik **öneriler geliştirmek**, bütün çocukların kaynaklara eşit bir şekilde erişebilirliklerini ve **katılımlarını güçlendirmek** ve çocuk haklarına dair **bütüncül politika oluşturma** sürecine katkıda bulunma amacı ile kurulmuş olan **İzmir Çocuk Çalışmaları Ağı** 2018'den bu yana hedefleri doğrultusunda pek çok faaliyet gerçekleştirmiştir. 2020 yılı içerisinde İzmir Çocuk Çalışmaları Ağı olarak gerçekleştirilen ve Etkiniz Avrupa Birliği Programı tarafından desteklenen "Oyun Alanlarının Çocuk Dostu Yaklaşımı Çerçevesinde İzlenmesi" çalışması bu faaliyetlerden biridir. Bu çalışma; **BMÇHS'nin 31.maddesine** ve **BM Çocuk Hakları Komitesi'nin 17 numaralı Genel Yorumunda** bahsi geçen oyun hakkı ve taraf devletlerin bu hak doğrultusundaki yükümlülükleri göz önünde bulundurularak kaleme alınmıştır. Çalışma içerisinde; çocuk hakları ve oyun hakkının önemi vurgulayarak yerelde oyun hakkının desteklenmesi üzerine faaliyetler gerçekleştirilmiş ve bu faaliyetler neticesinde gösterge seti oluşturulmuştur. Gösterge seti içerisindeki bulgular ve tanımlanan göstergeler bu çalışmamızda kaynak olarak kullanılmaktadır.

Çocuk hakları ve oyun hakkı birbirinden ayrıştırılamaz bir bütünlük içerisinde. Çocukların sağlıklı bir şekilde gelişebilmeleri için oyun en temel ihtiyaçları arasında yer almaktadır. BM ÇHS de bu temel ihtiyacı 31. maddesi ile desteklemektedir. Bunun yanı sıra taraftan **Dünya Sağlık Örgütü** tarafından yapılan açıklamalara göre çocuklar için günde en az 60 dakika orta şiddetli fiziksel aktivite oldukça önemli bir ihtiyaç olmaktadır. Bu ihtiyacın karşılanması için de en önemli aracın oyun olduğu vurgulanmaktadır. Diğer taraftan Türkiye'deki duruma bakacak olduğumuzda; **Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu** (UNICEF) göre **Türkiye'de** çocukların **oyun oynama hakkı kısıtlıdır**. Çocuk haklarının ve çocukların en temel ihtiyaçları arasında yer alan oyun hakkının erişebilir olması, uygun ortamların ve koşulların sağlanması noktasında yerel düzeyde söz sahiplerine, çocuk hakları alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarına görev düşmektedir.



Bu bağlamda, İzmir Çocuk Çalışmaları Ağı olarak AB Sivil Düşün tarafından desteklenen bu çalışma ile çocuk hakları içerisinde yer alan çocuğun oyun hakkının yerel düzeyde sahiplenilmesini sağlamak önceliklerimiz arasındadır. Aynı zamanda yerel yönetimlerin eylem ve politikalarının, çocuğun oyun hakkına ilişkilerin izleme ve gösterge setine uygun uygun bir şekilde oluşturabilmesini sağlamak için yerel kamuoyunun (ailelerin, medyanın, çocukların vb.) oyun hakkı ile ilgili konularda bilgilenmelerini sağlayarak yerel yöneticilere politika önerileri hazırlamak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmanın hedefleri doğrultusunda gerçekleştirilen faaliyetlerin esas faydalanıcılarının çocuk hakları alanında çalışmalar yürüten sivil toplum örgütleri, aktivistler, yerel yönetimler, akademisyenler ile kamu temsilcilerinin olması hedeflenmektedir.

Hazırlamış olduğumuz bilgi notu içerisinde çocuğun üstün yararı gözetilerek ulusal ve uluslararası sözleşmeler ile çocuk haklarının ne olduğu, gelişimi ve önemi ilk konu olarak yer almaktadır. Beraberinde faaliyetlerin oluşmasında en etkili konu olarak yer alan çocuğun temel ihtiyaçları arasındaki çocuğun oyun hakkı ulusal ve uluslararası düzeyde değerlendirilmiştir. Son olarak ise bilgi notunun en önemli çıktısı olarak yer alacak ve çocuklara oyun hakkına erişebilirliklerini artıracak olan paydaşlara yönelik politika önerileri sunulmaktadır.

Bu öneriler;

Ulusal
Öneriler

Yerel
Yönetimlere
Öneriler

STK'lara
Öneriler

Akademiye
Öneriler

Medya
Sektörüne
Öneriler

Şeklinde sınıflandırarak Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile birlikte çocuğun oyun hakkına ilişkilerin izleme ve gösterge setine uygun olarak hazırlanmıştır.



Çocuk Hakları

Bir toplumun refah düzeyini belirleyen en önemli unsur o toplum içerisinde yaşamakta olan çocukların yaşam standartları ve kaliteleridir. Toplumlar, geçmişten günümüze gelişmişlik düzeylerine ve sosyokültürel yapılarına bağlı olarak çocuğa farklı değerler atfetmiştir. Çocukluğa verilen anlam, toplumun çocuğa bakış açısı ve yaklaşımı yaşanılan coğrafyaya, topluma ve kültüre göre farklılık göstermektedir. Anlam farklılaşsa dahi çocuğun sahip olduğu evrensel hakları vardır. Dünyanın her yerindeki çocuklar potansiyellerini tam olarak geliştirmek için gerekli araçlara ve fırsatlara sahip olmalıdır. Yaşama ve gelişme sadece çocukların ihtiyaçları değil, temel insan haklarıdır. Bu haklar Birleşmiş Milletler tarafından güvenceye alınmış ve taraf devletler tarafından imzalanmıştır. En basit tabirle, çocuk hakları; çocukların insan haklarıdır ve bu haklar daha önce de bahsettiğimiz gibi yaşı, ırkı, cinsiyeti, dini veya doğum yeri ne olursa olsun her çocuğun haklarını kapsamaktadır. Çocukların, bireyselliği unutulmadan yaşam koşullarının iyileştirilmesinin ilk yolu çocukları gelişim gereksinimleri nedeniyle özel bazı insan haklarına, diğer bir deyişle çocuk haklarına sahip olmalarını sağlamaktan geçmektedir. (Nayır ve Karaman, 2011).

Bu haklar, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde (ÇHS) uluslararası anlamda yer almaktadır. Tüm çocuklara adil, eşit ve onurlu davranılması gerektiğini kabul eder. Çocuk hakları sözleşmesi yasaları eşitlikçi ve her zaman çocuğun yüksek yararınıdır. BM'nin çocuk hakları, çocukların savunmasız oldukları düşünülerek özel koruma ve yardım alma hakları olduğunu belirtmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre, tüm çocuklar barış, haysiyet, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhu içinde büyümeli ve tüm ulusların BM yasalarına göre bu hakları sağlama sorumluluğu vardır. Çocuklar farklı şekilde iletişim kurar ve farklı bir sosyal bakış açısına sahiptir, ancak onlar hakkındaki her türlü kamusal tartışmaya benzersiz ve değerli bir bakış açısıyla katkıda bulunabilmektedirler. Çocuklara, onları doğrudan veya dolaylı olarak etkileyecek kararları etkileme fırsatı sunulmalıdır. Örneğin; günlük yaşamlarında seçimler, yaşam alanı seçimleri, bu seçimleri etkileyebilecek politika, programlar veya uygulamalar hakkında fikirleri alınmalıdır (O'Neill & Zinga2008).

Çocuklar, yetişkinlerle aynı genel insan haklarına ve ayrıca onların özel ihtiyaçlarını tanıyan belirli haklara sahiptir. **Çocuklar birer bireydir ve kendi haklarının öznesidir.** Her çocuğun anlamlı bir çocukluk yaşama hakkı vardır. Ancak birçok çocuk için "Çocukluk" dönemi tamamen farklı ilerlemekte ve eşitsizlik ayrımcılık ve sömürü mağduru olarak konumlanmaktadır.

Çocuğun yüksek yararını merkeze alan ve çocuğun haklarının temele alarak sağlıklı gelişiminin desteklendiği politikaların ve yasaların uygulanmasında aile fertleri ve çocuğu çevreleyen diğer sistemlerin etkisi göz önünde bulundurulmalı; onların da anlamlı katılımı destekleyecek mekanizmalar geliştirilmelidir. Bu mekanizmalar ulusal ve uluslararası belirlenecek koruma kanunları ve protokollerinin iş birliğini esas almalıdır.



Uluslararası Düzeyde Çocuk Hakları

Çocuk hakları, 1. Dünya Savaşı'ndan sonra 1924'te Cenevre Bildirgesi'nin kabul edilmesiyle tanınmaya başlamıştır. Çocuk haklarının tanınması süreci, 1959'da Çocuk Hakları Bildirgesi'nin kabulüyle Birleşmiş Milletler sayesinde devam etmiştir. Çocuğun menfaatlerinin ve haklarının tanınması, çocuğun tüm temel haklarını tanıyan ilk uluslararası hukuken bağlayıcı metin olan Çocuk Haklarına Dair Uluslararası Sözleşme'nin Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1989'da kabul edilmesiyle çocuk hakları alanında önemli adım atılmıştır. Çocukların sosyal, ekonomik, siyasi, medeni ve kültürel aktörler olarak rollerini tanıyan insan hakları için dönüm noktası niteliğinde bir başarı olarak geniş çapta takdir görmüştür. Sözleşme, çocukların haklarının tüm yetkilerinde korunması için asgari standartları garanti etmekte ve belirlemektedir.¹

Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS), tarihte en geniş kapsamı olan insan hakları sözleşmesidir. **Çocuk haklarını ve yönetişimi 54 maddede açıklamaktadır ve dört temel noktaya yer verilmiştir:**

- ▶ Çocuklar ayrımcılığa maruz kalmamalıdır (Madde 2).
- ▶ Çocukları ilgilendiren tüm kararlarda, çocukların yüksek yararları temel ilgi alanı olmalıdır (Madde 3).
- ▶ Çocukların yaşama ve sağlıklı bir şekilde gelişme hakkı vardır (Madde 6).
- ▶ Çocuklar, kendilerini etkileyen konularda görüşlerinin dikkate alınma hakkına sahiptir (Madde 12).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne, 196 ülke "**Taraf Devlet**" olmuştur ve ABD bu sözleşmeyi onaylamamıştır. Bununla beraber anlaşmayı onaylayan ülkeler, her beş yılda bir Birleşmiş Milletler - bağımsız uzmanlardan oluşan bir komiteye - Çocuk Hakları Komitesi'ne rapor sunmakla sorumludur. Komite, ilerleme ve sorunlu alanları belirlemek ve ülkenin, çocukların yaşamlarını iyileştirmek için atması gereken adımları önermek için raporları incelemektedir. Sadece her ülkenin raporlarını değil aynı zamanda sivil toplum kuruluşlarından ve BM kaynaklarından gelen bilgileri de göz önünde bulundurmaktadır.

Sözleşme, tüm çocukların temel insan onurunu ve refah ve gelişimlerini sağlamanın aciliyetini kabul etmektedir. Birkaç toplumun sahip olduğu bir ayrıcalıktan çok, temel bir yaşam kalitesinin tüm çocukların hakkı olması gerektiği fikrini açıklığa kavuşturmuştur. Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Sözleşmesi tarafından, 18 yaşın altındaki her insan, çocuk sayılır ve geçerli olan yasa kapsamında yetişkinliğe daha erken ulaşılmadığı sürece tanınır ve tanımlanır. Bu çalışma içerisinde sıklıkla bahsedilecek olan bu sözleşmenin ötesinde birçok farklı sözleşmeden ve faaliyetten bahsedilecektir. Örneğin; **Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)**, çocukların sağlığına, güvenliğine veya ahlaki değerlerine zarar vermesi muhtemel her türlü işin derhal yasaklanmasını ve ortadan kaldırılmasını talep eden **182 No'lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşmeyi** kabul etmiştir. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), çocuk işçiliğine ilişkin uluslararası çalışma standartları ve politikalarının onaylanmasını teşvik etmek için 1996 yılından beri ILO ile birlikte çalışmaktadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi, tarihte en geniş çapta onaylanmış insan hakları anlaşması haline gelmiştir ve çocukların hayatlarını dönüştürmeye yardımcı olmaktadır. Çocuk haklarına ilişkin uluslararası sözleşmeler ve öneriler önemli ölçüde ilerleme katetmiştir, ancak çocukların gereksinimlerinin karşılanmasında boşluklar devam etmektedir.

¹ <https://www.unicef.org/child-rights-convention/history-child-rights>



Ulusal Düzeyde Çocuk Hakları

Türkiye ÇHS'nin taraf devletlerinden bir tanesidir. Türkiye çocuk hakları sözleşmesinin maddelerine bağlı kalarak çocukların korunmasını zorunlu tutmakta ve çeşitli yasalarla durumu ele almaktadır. Çocuklara karşı işlenen suçların cezaları açıkca sözleşme maddeleri de göz önünde bulundurulurken belirlenmiştir. Ancak bu cezalar çocuklara karşı işlenen şiddet, taciz ve istismar gibi suçların önüne geçilmesinde yetersiz kalmaktadır (Şimşek ve Ocakçı, 2020). Yasaların belirlenmesinde ve uygulanabilirliğinin sağlanması Avrupa Birliği Protokolleri ve Türkiye iş birliğinin önemini vurgulamaktadır. Türkiye'de çocuk koruma sisteminin birçok etmeni bulunmaktadır. İlk olarak Çocuk Hakları Sözleşmesinin taraf devletlerinden olmasından dolayı yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu yükümlülükler ile birlikte 2005 yılında yayımlanmış olduğu Çocuk Koruma Kanunu vardır. Çocuk Koruma Kanunu suça sürüklenen çocukların korunmasına veya korunma gereksinimi olan çocukların haklarının güvence altına alınmasına ilişkin esasları düzenlemektedir. Çocuk Koruma Kanunu, korunma gereksinimi olan çocuklar hakkında alınacak önlemler ile suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik önlemlerinin usul ve esaslarına, çocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri kapsar.² Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Koruma Kanununa dayanarak, maddi olanakları eksik veya yetersiz olan ailelerin çocuklarına daha iyi bir bakım verebilmesi amacı ile ailelere maddi destek sağlamaktadır. Maddi desteğin yanı sıra aileler ücretsiz danışmanlık ve eğitim hizmetlerinden faydalanabilmektedirler.³

Çocuk haklarına yönelik çalışmaların uyumlu ve sistematik alan çerçevesinde izlenebilmesi için denetim faaliyetlerini merkezi ve yerel düzeyde güçlendirmeye yönelik **"Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu" Başbakanlık Genelgesi 4 Nisan 2012 Çarşamba tarih ve 28254 sayılı Resmî Gazete'de** yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Ayrıca "Çocuk Hakları Sözleşmesinin 42. maddesi uyarınca taraf devletler sözleşmenin ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocukların da yaygın biçimde öğrenilmesini taahhüt ederler" ifadesini temel alan **Ulusal Çocuk Forumları** her yıl düzenlenmektedir. Bu forumlarla çocukların kendi haklarıyla ilgili duyarlılıklarının ve bilinçlenmelerinin artırılması hedeflenmektedir. Çocuk hakları alanı ile ilgili kurum ve kuruluşların katılımıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı koordinatörlüğünde hazırlanan Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı' da yayınlanmıştır.



² (2005, 3 July). Çocuk Koruma Kanunu. [Online] Available: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050715-1.htm>

³ T.C. Aile, "Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti," 2019. [Online]. Available: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/uygulamalar/sosyal-ve-ekonomik-destekhizmeti/>

Geçmişten günümüze uluslararası ve ulusal çocuk hakları sözleşmeler, protokoller, çeşitli mevzuatlarla korunmaya çalışılsa da, halen çok sayıda çocuk yoksulluk içinde yaşamaya devam etmekte, silahlı çatışmalardan etkilenmekte, şiddet, istismar ve sömürü mağduru durumundadır. En temelde ki Çocuk Hakları Sözleşmesinin ana maddelerinden olan ilkeler göz edilerek çocukların;

En temelde ki Çocuk Hakları Sözleşmesinin ana maddelerinden olan ilkeler göz edilerek çocukların;



korunmalı, ve tüm dünyadaki çocukları kapsamalıdır. Unutulmamalıdır ki; ulusların gelişmesini, kalkınmasını ve popülasyonunu etkileyen geleceğin yetişkinleri olan çocuklardır. Devletlerin çocuk haklarının gözetilmesi konusundaki sorumluluklarını genişletmesi, çocuk haklarının uluslararası ve ulusal çıkarlar alanına dahil edilmesi, çocukluğun korunmasıyla ilgili kültürel, politik ve sosyal doktrinin yeniden gelişmesi gerekmektedir. Çocuk koruma sistemlerinde son yıllarda önceki yıllara oranla daha etkili mekanizmalar uygulanmaya başlanmasına karşın sorunların çözülmesi için yeterli değildir. Öncelikli olarak çocuklarla ilgili tüm araştırmaların çoğaltılması, sosyal hizmetlere ayrılan bütçenin yükseltilmesi, çocuk ve ailelerin daha iyi destek almasının sağlanması, çocuk yoksulluğuna neden olan etkenlerin yapılacak araştırmalar ile belirlenerek bu etkenlerin ortadan kaldırılması gerekmektedir (Şimşek & Ocakçı, 2020).

Çocuk hakları, çocukların gereksinimlerine göre tasarlanmış haklardır. Kapsayıcılığı ve sürdürülebilirliği yetişkinlerin kontrolündedir, bu bağlamda çocukların haklarına ulaşmasında etken olan yetkililere ve paydaşlara öneriler çalışmanın devamında yer alacaktır. Paydaşlara öneriler öncesinde de **"Oyun Hakkı"** ayrıca ele alınacaktır.



Oyun Hakkı Nedir?

Oyun, insanlığın gelişimi boyunca her kültürde gözlemlendiğimiz bir kavram olmakla beraber toplumsal önemi küçümsenmeyecek kadar fazladır. Oyun kavramı yaşa, döneme ve çağa göre farklılık gösterse de oyun; **yetenek ve zekâ geliştirici**, belli kuralları olan, iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence anlamına gelmektedir (Gürel, 2019). Oyun, çocuğun sosyal etkileşim yeteneklerinden kendini ifade ediş biçimine ve maddi manevi değerler geliştirmesine kadar her alanda etkiliyken bazı çocukların oyun haklarına erişim sağlayamadığı gözlenmiş ve farklı çalışmalarla raporlanmıştır. Bununla beraber, çocukların boş vakitlerinde eğlenmek için gerçekleştirdikleri basit eylemler yanında değerlerin ve sosyal ilişkilerinin gelişmesindeki ilk aşamalardandır. Her toplumda yer alan oyun kavramı çocukların **fiziksel, mental, duygusal ve sosyal olarak gelişimini** desteklemektedir.

Teknolojik gelişmeler ve modernleşme ile değişen yaşam biçimleri çocukları da etkisi altına almıştır. Post-modern düzen dahilinde sistemsel değişimlerin sebep olduğu aile kurumu içerisindeki dönüşümler bizi çocuğun oyun hakkını incelemeye yöneltmiştir. Şehir hayatında ebeveynlerinin kendileri için planladığı hayatı deneyimleyen çocukların oyun hakkı gibi bazı haklarının göz ardı edilmesi, çocukları farklı perspektiflerden olumsuz etkilerken yetişkinliklerinde olası sosyal sorunlar yaşamalarına sebep olmuştur.

Değişen toplumsal yapı yanında bazı **kültürel normlar** ve **ekonomik sorunlar** da çocukları en büyük hakkı olan oyundan uzaklaştırmaktadır. Farklı sebeplerden dolayı yaşından fazla sorumluluk alan veya binalar arasında özgürce kendini ifade edemeyip yaratıcılığını betonlar arasında sınırlı bir şekilde ifade eden çocuklar bulunmaktadır. Bu sorunlara öneriler getirmeden önce oyunun önemini kavramak adına yapılan akademik çalışmaların incelenmesi durumun önemini vurgulamamızda yardımcı olacaktır.

Uysal Bayrak ve arkadaşlarının 4-6 yaş arası çocuklarla gerçekleştirdiği detaylı akademik çalışmalar göstermiştir ki çocuklar oyunu ilk hakları olarak görmektedir (2020). Bununla beraber, çocukların çizdikleri resimler farklı programlarla analiz edildiğinde **en çok resmedilen konuların oyun** olduğu bulgular arasındadır (Uysal Bayraktar et al. 2020).





Bayram, Bulduk ve Çavuş tarafından gerçekleştirilen çalışmada çocuk hakları konusuna ilişkin çocukların algı ve düşüncelerinin çözümlenmesi için yapmış oldukları resimlerin incelenmiştir ve çalışma için Düzce ilinde iki okul öncesi eğitim kurumunda öğrenim gören toplam 27 çocuk ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre çocuklar "Çocuk Hakları" bağlamında yaşamsal haklar boyutunda resimlerinde en çok "beslenme"; gelişme hakları boyutunda en çok "oyun ve dinlenme" hakkı resmedilmiştir (Uysal Bayraktar et al. 2020).

Şenol ve Akyol'un (2017) okul öncesi dönem çocuklarının çocuk haklarına yönelik farkındalıklarını geliştirmeye yönelik bir uygulama örneğinin çocukların farkındalıkları üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yaptığı araştırma da bir diğer önemli bulguların yer aldığı çalışmadır. Araştırmaya okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 48-60 aylık toplam 20 çocuk oluşturmuştur. Araştırma göstermiştir ki araştırma dahilindeki etkinlikler sonrasında çocukların çocuk haklarına yönelik bilgilerinin ve farkındalık düzeylerinin artmıştır. **Etkinliklerin öncesinde yalnızca oyun, uyku ve beslenme haklarından söz eden çocuklar, etkinliklerin ardından oyun, beslenme, barınma, sağlık, katılım, korunma ve yaşama haklarından** bahsetmişlerdir (Uysal Bayraktar et al. 2020).

Yazıcı ve Baydar tarafından 2015 yılında gerçekleştirilen çalışmaya ise 60-72 aylık çocukların, çocuk haklarına ilişkin algılarının çocuk resimleri yoluyla belirlenmesi amacıyla yürütülen çalışmaya okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık toplam 70 çocuk dahil olmuştur. Bu çalışmada, çocukların büyük çoğunluğunun resimlerinde **gelişme hakkına** (oyun ve eğlence, vicdan ve düşünce özgürlüğü eğitim, dinlenme), yarısından fazlasının **yaşama hakkına**, yarısına yakınının **korunma hakkına** (istismar, ihmal ve sömürü), bir kısmının ise **katılım hakkına** (karara katılma ve görüşlerini açıklama) yönelik ifadelere yer vermişlerdir (Uysal Bayraktar et al. 2020).

Yapılan çalışmaların ortak noktası çocukların temel haklarının farkında oldukları ve oyunu en doğal hakları olarak gördükleridir. Çizdikleri resimlerde bile oyun eylemini görselleştiren çocukların çiğnenen oyun hakkını korumak adına hem uluslararası hem de ulusal çalışmalar gerçekleştirilmiştir ki bu çalışmalar bir önceki kısımda bahsedilmiştir. Bu çalışmalar, farklı yasa ve sözleşme tasarımlarından oluşarak oyun hakkını yasal süreçler içerisinde güvenceye almayı amaçlamaktadır.



Uluslararası Boyutta Oyun Hakkı

Yukarıda bahsedildiği gibi **Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi** çocukları hak sahibi bireyler olarak kabul eder ve özel koruma altına alır. Çocukların bu özel koruma altına alınan hakları içerisinde yer alan ve **görünürlüğü artan 'Oyun Hakkı'** için ayrıca maddeler ve çalışmalar düzenlenmiştir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 31. maddesinde, "Taraflar Devletler, çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar" ibaresi yer almaktadır. Bununla beraber, "Boş zamanlarımı değerlendirmem, oynamam, eğlenmem için çocuk bahçeleri, çocuk kulüpleri, kitaplıklar, spor okulları açılır. Her çocuk böyle faaliyetlere özendirilir. Bunlardan yararlanmak hepimizin hakkıdır." ibaresi de dikkate alınmalıdır (Küçükali, 2015). Bu maddeler içerisinde çocuğun oyun hakkı kapsamlı şekilde ele alınmıştır.

Sözleşmeler uluslararası projeler ve organizasyonlar tarafından da desteklenmiştir. Örneğin; **Right to Play** ABD kökenli olup Afrika ülkeleri başta olmak üzere farklı ülkelerde oyun hakkı ve eğlenerek öğrenme üzerine projeler düzenlemektedir. Bununla beraber, bu kuruluş oyun hakkı ile toplumsal cinsiyeti birleştirerek çocukların kimlik oluşumlarında toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaktadır.⁴ Bir diğer örnek ise, yine Afrika ülkeleri başta olmak üzere dünyanın farklı yerlerinde çalışmalar yürüten Harvard kökenli **Global Education Innovation Initiative'dir**. Oyun hakkını desteklemekle beraber sanat, toplumsal cinsiyet, finans okuryazarlığı, etik ve dijital medya, girişimcilik, sağlık gibi alanlarda çocukları bilgilendirmektedir.⁵ Araştırma çalışmaları da yürüten organizasyon her yıl bir milyondan fazla çocuğa erişim sağlayıp destek olmaktadır.

Devletlerin ürettikleri çözümlere ise Japonya, Almanya, Hollanda, Norveç, İzlanda, Finlandiya ve İsveç gibi gelişmiş ülkelerin, okul öncesi ve ilköğretim çağı çocuklarının oyun oynama isteklerini onların başarılarını arttırmada kullanabilmeleri örnek verilebilir. Gelişmiş ülkelerde, matematik ve fen bilimleri gibi birçok öğrencinin anlamakta zorluk çektiği, dinlerken sıkıldığı dersler, şarkılar, oyunlar ve diğer aktivitelerin kullanılmasıyla çok daha kolay anlaşılır bir hale getirilmiştir (Küçükali, 2015).

Uluslararası çocuk hakları sözleşmelerine imza atılsa bile maddeler içerisindeki gerekliliklerin tam olarak uygulamaya geçilemediği ve çocukların mağduriyetleri yukarıdaki ifadelerden anlaşılmaktadır. Hakların uygulanma sürecini daha iyi kavramak için çocuk alanında yapılan ulusal çalışmaların da gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bununla beraber, bu kuruluş oyun hakkı ile toplumsal cinsiyeti birleştirerek çocukların kimlik oluşumlarında toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaktadır.

⁴ Right to Play. <https://www.righttoplayusa.org/en/about-us/>

⁵ Global Education Innovation Initiative. <https://globaled.gse.harvard.edu/right-to-play>.



Ulusal Boyutta Oyun Hakkı

Türkiye 1990 yılında Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni imzalamıştır. 1994 yılında, çocuk haklarının korunumu adına, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Sözleşme onaylanmış ve 1995 yılı başında Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Kendik, 2016). Bu sözleşmeler ile beraber uluslararası çocuk ve eğitim üzerine çalışan ve dünyanın farklı noktalarındaki ülkelere destek olan organizasyonlar da görevler almıştır.

UNICEF bunlardan birisidir ve Türkiye'yi üst-orta gelirli ülke grubunda çocuk hakları üzerine incelemeye almıştır. Her ne kadar çocuklar için planlanan olumlu sistemsel değişikliklerin varlığından söz edilse de hala çocukların kırılganlığının devam ettiği vurgulanmıştır. Oyun hakkının güvenliğini sağlamak adına temel ihtiyaçların ve sorunların çözülmesi gerektiği fikri, onları Türkiye'deki çocukların karşılaştıkları sorunları raporlama fikrine götürmüştür. Yapılan çalışmalar sonrasında, Türkiye'de çocukların temel sorunları şu şekilde sıralanabilir (Küçükali, 2015):

- ▶ Yoksulluk nedeni ile beslenme, çocuk işçiliği ve eğitime katılımın yetersizliği
- ▶ Kaliteli sağlık ve eğitim imkânlarından yoksunluk,
- ▶ Suça karışan veya erkenden evlendirilen çocuklar (özellikle Doğu Anadolu ve çevresinde yaygın olan çocuk gelinler)
- ▶ Kişisel ve sosyal gelişim, boş zaman ve spor gibi alanlarda fırsat eşitsizliği
- ▶ Çocukların ifade özgürlüğünün kısıtlanması veya görüşlerinin dikkate alınmaması

Yukarıdaki maddeler **oyun hakkına erişimdeki sorunların kökünü** oluşturmaktadır. Kültürel normlardan veya ekonomik sebeplerden dolayı görünürlüğüne kaybeden çocuk, ifade özgürlüğünü de kullanamadığından sorunlarını dile getirmemektedir.





Bununla beraber, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin (ÇHS) uygulanmasını izleme ve raporlanması konusunda ise kapasite geliştirilmesi projesi çalışmalarında ortaya konulan raporda **oyun hakkı** üzerine çocuklardan alınan görüşler şu şekildedir:

“Her küçük çocuğun oyun oynama hakkı olduğunu düşünüyoruz. Parka gidip oynayabilir” (7. Grup çalışması, 3.12.2007). Biz çocukların bu imkanlara sahip olabilmeleri için kaldırımlar düzeltilip, yollar yapılmalı ve oyun alanları daha iyi duruma getirilmeli.”

“Biz mahallemizde birdirbir, saklambaç, uzuneşek, 11 el, yakalamaca, yerden yüksek gibi oyunlar oynuyoruz. İçkiciler parka zarar verirler diye mahalleye park yapmıyorlar.”

“Ailemiz bize hiç oynamayacaksın, hep ders çalışacaksın diyor. Bir şeyi okuyarak değil, oyun oynayarak çevremizi öğrenmeliyiz”⁶

Çocukların yukarıdaki görüşleri bize Türkiye’de karşılaşılan toplumsal sorunları özetlemektedir. Oyun hakkını kullanabilmek adına uygun alanlar oluşturmak ve aileleri bu konuda bilinçlendirmek gerekmektedir.

UNICEF’e göre, Türkiye çocuklarının oyun oynama hakları yukarıdaki nedenlerden dolayı kısıtlıdır. Çalışmalar ve gözlemler göstermiştir ki **kent planlamaları** çocukların oyun hakkı için uygun yapıda değildir; özellikle nüfus yoğunluğunun fazla olduğu kentsel bölgeler gürültülü ve kirlidir; bu bölgelerde çocuklar için oyun alanları olmadığı gibi, yoğun trafik kazalara neden olmakta çocukların hareket alanı kısıtlanmaktadır (Küçükali, 2015). Hak temelli kentlerin varlığı bu sebepten dolayı gereklidir; bu sayede tüm kırılgan grupları kapsayacak kent planlamaları ve kent projeleri gerçekleştirilebilir. Hak temelli kent planlamalarıyla beraber ‘Çocuğun Oyun Hakkı’ kavramı ele alınarak şehir hayatını çocuklar için yaşanılabilir hale getirecektir.

Araştırmalardan elde edilen çocuk haklarını geliştirici verilerin daha sağlıklı bir şekilde hayata geçirilmesi ve çocukların oyun hakkının korunması adına paydaşlara öneriler sunulmalıdır. Bu öneriler doğrultusunda çocuk haklarına duyarlı kent ve sistem planlamaları geliştirilebilir.

⁶ Gürel, B. (Ağustos, 2019). Çocuk Hakları Kapsamında Çocuğun Oyun Hakkı. www.hukukihaber.net/cocuk-haklari-kapsaminda-cocugun-oyun-hakki-makale,6895.html

Paydaşlara Öneriler

“Çocuk Hakları” ve “Oyun Hakkı” kavramları yukarıda ayrıntılı bir şekilde tartışıldı ve bu bölümde elde edilen veriler doğrultusunda paydaşlara öneriler sunulacaktır. Bilgi notunun bu bölümü beş paydaş içermektedir; ulusal kurum ve kuruluşlar, yerel kurum ve kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları, eğitim kurum ve kuruluşları ve son olarak da medya.

• Ulusal Kurum ve Kuruluşlara Öneriler

Yapılan literatür taraması içerisinde belirtildiği üzere çocuk haklarının sahiplenilmesi ve uygulanması sağlıklı bireylerin yetişmesinde oldukça önem arz etmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere Dünya Sağlık Örgütü'nün açıklamalarına göre çocukların gelişimlerinde ihtiyacı olan fiziksel aktivitenin karşılanmasında oyun en önemli araçlardandır. Sağlıklı bireylerin yetişmesi sağlıklı toplumların temelini oluşturacaktır. Bu bağlamda, çocuk haklarının korunması ve çocuğun oyun hakkının sağlanabilmesi için ulusal düzeyde başta söz sahiplerine politikalarını geliştirme ve eylem planlarını oluşturma noktasında büyük pay düşmektedir. BMÇHS içerisinde yer alan ilgili maddeler ile taraf devletlerin üstlenmesi gereken sorumluluklar ve İzmir Çocuk Çalışmaları Ağının daha önce hazırlamış olduğu çocuğun oyun hakkına ilişkilerin izleme ve gösterge seti doğrultusunda ulusal düzeydeki söz sahiplerine sunulan öneriler şu şekildedir:

- ▶ BMÇHS Madde 6 gereğince, taraf devletler çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı göstermeleri gerekmektedir. Bu bağlamda, merkezi yönetimlerin üzerine düşen sorumluluk; çocuğun gelişimini destekleyecek doğrultuda politika önerileri hazırlaması ve en önemlisi bu önerilerin takibini ve uygulanabilirliğini sağlayacak denetim mekanizmalarının işlevselliğini arttırmaktır.
- ▶ BMÇHS Madde 31 gereğince, taraf devletlerin, çocukların boş zamanlarını değerlendirilmesi, oyun oynayabilmesi için uygun ortamların sağlanması gerekmektedir. Sözleşmede tanımlanan madde gereğince ulusal düzeyde söz sahiplerinin yapması gereken; özellikle nüfus yoğunluğu yüksek olan şehirlerde ve kırsal bölgelerde her çocuğun erişimine olanak sağlayacak oyun alanlarının şehir planlama süreçlerine dâhil edilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir.
- ▶ Yukarıda bahsi geçen öneri doğrultusunda, merkezi otoritenin yanlış kent planlamalarının önüne geçecek ve çocuğun oyun hakkının elinden alınmasını önleyecek denetim mekanizmaları güçlendirilmelidir.
- ▶ Yine BMÇH Madde 43 gereğince, sözleşme gerekliliklerinin işlevselliğini takip eden Çocuk İzleme Kurullarının faaliyetleri ve elde ettikleri bulguların ülkemizde şeffaf bir şekilde kamuoyu ile paylaşılmıyor olması çocuk hakları ihlallerine sebep olmaktadır. Bu durum aynı zamanda çocuğun oyun hakkına erişimini sınırlandırmaktadır. Merkezi yönetimin yapması gereken, Çocuk İzleme Kurullarının faaliyetlerini güçlendirmek ile birlikte elde ettiği bulguları şeffaf bir şekilde kamuoyuna sunmasını sağlamak olacaktır.
- ▶ Merkezi otoritenin çocuk haklarına ve çocuğun oyun hakkına yönelik şehir planlamaları yapabilmesi ve ilgili sorun kapsamında politikalar geliştirebilmesi için var olan soruna yönelik doğru ve şeffaf verilere ihtiyaç bulunmaktadır. Bu kapsamda yapılması gereken çocuk haklarına yönelik sorun tespitini gerçekleştirebilecek merkezi ve şeffaf bir veri sisteminin oluşturulması ve denetiminin sağlanması olacaktır.

Merkezi otoritelere yukarıda sunulan önerilerin hayata geçirilmesi, çocuk haklarının benimsendiği ve uygulandığı bir yapı ile sağlıklı çocukların gelişmesine katkı sunacaktır. Daha önce de söylendiği üzere sağlıklı gelişen bireylerin varlığı, sağlıklı toplumların oluşmasını tetikleyecektir. Burada önemli olan noktalardan biri, bu önerilerin her biri merkezi otoriteler ile yerel otoritelerin koordinasyonu ile gerçekleştirmesini sağlamaktır. İki mekanizma arasında geliştirilecek koordinasyon uygulanacak önerilerin sürdürülebilirliği açısından oldukça önemlidir. Dolayısıyla merkezi otoriteye sunulan her bir önerinin yerel mekanizmalar için de geçerli olduğunu belirtmek gerekmektedir.

• Yerel Yönetimlere Öneriler

Merkezi otoritelerde alınan kararların uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için yerel yönetimlerle iş birliği içerisinde olması oldukça önemlidir. Bu yüzden ulusal eylem planları ile yereldeki stratejik planların birbiri ile ilişkili olması gerekmektedir. Dolayısıyla merkezi otoritelere sunduğumuz her bir öneri aslında yerel mekanizmalar için de geçerli olduğunu unutmamak gerekir.

- ▶ Yerel düzeyde, çocuğun temel ihtiyaçları arasında bulunan çocuğun oyun hakkı kavramı da ele alınarak **hak temelli ve çocuk dostu bir şehir yapılanması** oldukça önemlidir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta yerel otoritelerin şehir planlamalarını oluştururken; merkezi otoritelerin planlarını ve şehrin ilgili konu noktasındaki eksikliklerini göz önünde bulundurması gerekmektedir.
- ▶ Çocukların yeşil alan içerisinde yaratıcı oyunlarla kendilerini ifade edip sosyalleşmeleri en büyük haklarıdır. Maalesef kentsel dönüşümler ve yapılan şehir planlamalarında yeşillik çok az yer verilmektedir. Çocuklara oyun alanlarının oluşturulması adına parkların ve yeşil alanların çoğaltılması üzerine belediyeler çalışmalar yürütmelidir.
- ▶ Oyun hakkının verimli bir şekilde işlenebilmesi adına ebeveynlerin rolleri büyüktür. Yerel yönetimlerin "Ebeveyn Destek Programları" ile çocuk ve aile ilişkisinin geliştirilmesine destek verebilir. Ayrıca, bu programlar eşliğinde anne ve babalar çocuklarının oyun hakkı üzerine bilgilendirilip farkındalıkları artırılabilir.
- ▶ Ayrımcılığın azaltılması oyun hakkının korunması açısından gerekli olmakla beraber ayrımcılığa maruz kalan çocuk grupları mevcuttur. Toplumsal cinsiyet, engellilik durumu veya etnik köken yüzünden oyun hakkından uzaklaştırılan çocuklar için yaşam koşullarını iyileştirici faaliyetler düzenlenmelidir.
- ▶ Çocukların oyun haklarına erişimini sağlamak adına her yaşta ve farklı gruplardan kız ve oğlan çocukları için kulüpler, spor tesisleri, organize oyunlar ve etkinlikler sağlanması gerekmektedir.
- ▶ Çocukların kültürel etkinliklere erişiminin desteklenmesi adına da tiyatro, dans, müzik, sanat sergileri, kütüphaneler ve sinema dahil her yaşta ve farklı gruptan çocuklar için özel ve uygun fiyatlı kültürel etkinliklerin sayıca artırılması olumlu sonuçlar doğuracaktır.
- ▶ Kültürel ve sportif etkinliklerin artırılması ile beraber, çocukların oyun aktivitelerinde ya da oyun temelli öğrenme programlarında çalışan uzmanlar için kapasite geliştirme eğitimleri çalışmalarına eklenmelidir.
- ▶ Belediyelerin oyun hakkını desteklemek adına sosyo-ekonomik olarak imkanı olmayan çocuklara oyuncak, oyun ekipmanları ve ürünleri ulaştırması adına projeler ve faaliyetler tasarlanmalıdır.
- ▶ İzmir Çocuk Çalışmaları Ağının daha önce hazırlamış olduğu çocuğun oyun hakkına ilişkilerin izleme ve gösterge setinden yola çıkarak; yerelde sivil toplum ile belediyeler işbirliği içerisinde kalarak ve yereldeki tüm kırılgan grupları göz önünde bulundurarak çocuklara öğretici oyunlar ve benzeri aktiviteler için el kitapları, yönlendirici materyallerin oluşturulması ve bunların yaygınlaştırma stratejileri geliştirilebilir. Bu stratejiler özellikle **Covid-19 Pandemi** döneminde evde bulunmak zorunda kalan çocuklara ve ailelerine **uygun oyun ortamını** sağlamada destek sunacaktır.
- ▶ Türkiye'de olası acil durumlarda 155 ve 183 kullanılabilecek hatlar arasında yer almaktadır fakat bu hatlar doğrudan çocuklara yönelik olmamak ile birlikte parklar ve benzeri alanların işletilmesi ile ilgili sorunları iletebileceği başvuru mekanizmaları değildir. Bu nedenle konuya özel ve çocuklar için özel olarak tasarlanmış mekanizmaların yerel düzeyde işletilmesi var olan soruna çözüm olabilecek niteliktedir.

Yerel yönetimler için hak temelli ve çocuk dostu stratejik öneriler sunulmuştur. Fakat diğer paydaşlarımıza sunulan tüm öneriler yerel yönetimlerle işbirliği içerisinde ve koordinasyonu sağlayarak gerçekleştirdiği takdirde sürdürülebilir olacaktır. Bu yüzden ulusal mekanizmalar ve yerel yönetimler bu koordinasyonu sağlamakla yükümlü olup tüm bu öneriler bir bütün olarak düşünülmalıdır.

• Sivil Toplum Kuruluşlarına Öneriler

Çocuk Hakları Sözleşmesi kapsamında Sivil Toplum Kuruluşlarına da bir çok görev düşmektedir. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve hak temelli bakış açısı baz alınarak "Çocuk Hakları" alanında da çalışmalar yürüten kuruluşlara destek niteliğinde bazı öneriler yer almaktadır, bu öneriler;

- ▶ Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocuğun anlayabileceği dilde ve ilgisini çekecek şekilde tasarlanıp yaygınlaştırılması yapılabilir.
- ▶ STK'lar ve aktivistler dezavantajlı çocukların bakımı özellikle madde bağımlısı çocuklar konusunda araştırmalar ve görünürlük çalışmaları yürütmeli ve yaygınlaştırmasını yapmalıdır.
- ▶ STK'ların yerel yönetimlerle işbirliği içerisinde faaliyetler yürüterek çocuğun oyun hakkı özelinde kamuoyu bilgilendirme çalışmaları yürütebilir.
- ▶ Çocukların kamusal alandaki varlığını ve katılım hakkını destekleyici nitelikte "çocuğun demokratikleşme adımları" desteklenebilir. Bunun için de dernekler arasında "çocuk birimleri" kurulabilir, bu birimleri oluşturanlar arasında çocuklara da yer verilmelidir.
- ▶ 0-18 yaş dilimindeki çocukların iyi olma hallerini belirleyen alanlarda, farklı kurum ve kuruluşlar tarafından üretilen politikaların izlenmesi ve değerlendirilmesi açısından sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla etkili ve çözüm temelli işbirliğine açık bir koordinasyon mekanizması oluşturulabilir.
- ▶ Maddi durumu kötü olan çocukların sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlere ücretsiz katılımlarını sağlayabilecekleri, Stk'lar tarafından desteklenen faaliyetler artırılmalıdır.



• Eğitim Sektörüne Öneriler

Çocukların evlerinden sonra en çok vakit geçirdikleri kurum okullardır. Bu sebeple de okulların oyun hakkı üzerine yapılacak olan çalışmalarda rolü büyüktür. Literatür bölümünde de gösterildiği üzere Japonya ve Almanya gibi gelişmiş ülkelerin eğitim sistemleri de oyun hakkını kaideye alarak düzenlenmiştir. Benzer sistemler ve daha fazla Türkiye'deki eğitim kurum ve kuruluşlarına da sunulabilir.

- ▶ İlk olarak, öğretmenlerin çocuk hakları ve oyun hakkı üzerine bilgilendirilmesi önem teşkil etmektedir. Okulların kendi bünyelerinde, farklı eğitim çalışmalarıyla beraber öğretmenlerini eğitmeleri ve uygulamalı örneklerin sunulması önerilebilir.
- ▶ Derslerin oyun hakkını aksatmaması adına teneffüs süresi uzatılabilir. Uzayan aralarda çocuklar kendilerini kişisel ve sosyal olarak geliştirebilecek oyunlarla eğlenirken öğrenebilirler.
- ▶ Bununla beraber, teneffüs aralarını daha yaratıcı şekilde geçirebilmeleri adına okul bahçesi düzenlenebilir. Bahçeye park kurulabilir ve duvarlar çocukların zevkine göre boyanabilir. Çocukların bu vakti geçirirken rahat olması gelişimleri açısından önemlidir.
- ▶ Sınıfın dizaynı da oyun hakkı için önemlidir. Özellikle ilkokulun ilk yıllarında sınıfın daha yaratıcı şekilde dizayn edilmesi çocukların kendilerini daha iyi ifade edebilmelerini sağlayacaktır.
- ▶ Okul içerisinde çocukların oyun süreçlerini analiz edebilecek birimlerin kurulması çocukların ihtiyaçlarını analiz etme konusunda yardımcı olacaktır.
- ▶ Ders programları içerisinde 'Oyun Dersi' eklenebilir ya da beden derslerinin zamanı uzatılabilir. Çocuklara her gün oyun için vakit tanınması diğer derslerindeki başarıyı da arttıracaktır.
- ▶ Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi matematik ve fen derslerinin oyunlaştırılması üzerine öğretmenlere uzmanlarca ders verilebilir. Bu sayede hem zor derslerin öğrenilmesi kolaylaşırken hem de çocukların oyun ihtiyaçları karşılanmış olacaktır.
- ▶ Akademi alanında ise çocuk çalışmalarında 'Oyun Hakkı' konusunun daha çok ele alınması gerekmektedir, çünkü bu alanda literatürde boşluklar bulunmaktadır. Özellikle sosyal bilimcilerin bu konu üzerine verilerini ilgili mercilere iletmesi ilerleme kat etmek açısından önem teşkil etmektedir.

Post modern toplumumuzda, çocuğun oyun hakkının korunması adına yukarıdaki önerilerin eğitim kurum ve kuruluşlarınca hayata geçirilmesi önem teşkil etmektedir. Yukarıdaki öneriler sadece oyun hakkının korunması açısından değil, çocuğun eğitim hayatı sürecine daha sağlıklı şekilde adapte olması açısından da değerli ve gereklidir.



• Medya Sektörüne Öneriler

Medya post-modern toplum yapısında bilginin değer kazanmasıyla beraber değerlendirilmiş ve etkili hale gelmiştir. Bilginin yayılımı ve paylaşımı açısından takip edilen farklı medya kuruluşlarının çocukların oyun hakları üzerine çalışmalar yürütüp süreci dahil olması gerekmektedir.

- ▶ İnsan beyni bir uyarıcıya düzenli olarak maruz bırakıldığında onu içselleştirmeye meyillidir ve bu bir sürü marka tarafından kullanılan bir stratejidir. Bu strateji eşliğinde, çocuğun oyun hakkı reklam, dizi ve film gibi projelerde işlenir ve yer verilirse insanlar bu hakkın farkına varacaklardır.
- ▶ Kamu spotları ile çocuğun oyun hakkı üzerine halkı bilgilendirmek başarılı sonuçlar doğurabilir.
- ▶ Medyatik alanda çalışan çocukların paylaşılıp "emek" ve "yoksulluk" mesajları verildiği gözlenmiştir. Çalışan çocukların sorunlarını romantize etmek yerine çözüm odaklı paylaşımlar yapılmalıdır.
- ▶ Eğitim kurum ve kuruluşları ile medya bir araya gelip çocuklara medya okuryazarlığı verilmelidir. Bu sayede çocuk gördüğü her görseli ve mesajı kendi hak ve özgürlüklerini, psikolojilerini ve değerlerini göz önüne alarak değerlendirir.
- ▶ Medyanın çocuk konusunda kesinlikle ilgili mercilerle çalışması gerekmektedir. Çocuk gibi hassas bir konunun dikkatli değerlendirilmesi ve disiplinler arası çalışmanın gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Özet olarak, teknoloji ve bilgiyle gelişen post modern düzende modernizmden miras kalan toplumsal risklerin çocukların oyun hakkına yansımalarını inceledik, bu bilgi notunda. Yapılan çalışmalar göstermiştir ki çocuğun oyun hakkının korunması ve desteklenmesi adına ulusal ve yerel kurum ve kuruluşlar yanında sivil toplum kuruluşları, eğitim sektörü ve medya da yer almalıdır. Üst mercilerce hayata geçirilen oyun hakkı üzerine yasal mevzuatların yaygınlaştırılması ve içselleştirilmesi açısından iş birliği gerekmektedir. Oyun hakkı desteklenen çocuklar fiziksel, duygusal, mental ve sosyal olarak kendilerini geliştirebilirler.



Kaynakça

Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu. (2001). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ulusal ilk raporun ekleri ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin sonuç gözlemleri. Ankara: T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yayını.

IPA Declaration of the Child's Right to Play. (2014). The Child's Right to Play. <http://ipaworld.org/childs-right-to-play/the-childs-right-to-play/>.

Gürel, B. (Ağustos, 2019). Çocuk Hakları Kapsamında Çocuğun Oyun Hakkı. www.hukukihaber.net/cocuk-haklari-kapsaminda-cocugun-oyun-hakki-makale,6895.html.

Kendik, G. (Nisan, 2016). Türkiye'de Çocuk Oyun Hakkı. www.sivilsayfalar.org/2016/04/26/turkiyede-cocuk-oyun-hakki/.

Küçükali, A. (2015). Çocukların Oyun Oynama Hakkı ve Değişen Oyun Kültürü. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDE) VIII - 1 : 1-14 [2015].

O'Neill, T., & Zinga, D. (2008). Children's rights : Multidisciplinary approaches to participation and protection. ProQuest Ebook Central <https://ebookcentral.proquest.com>

Özsan, M . (2020). Refah Rejimleri İtibarıyla Çocuk Yoksulluğunun Değerlendirilmesi: AB-Türkiye Karşılaştırması . Çocuk ve Medeniyet , 5 (9) , 113-135 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/cm/issue/57383/813177>

Nayır, F. ve Karaman Kepenekçi, Y, (2011). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında çocukların katılım hakları. İlköğretim Online, 10(1), 160-168.

Şimşek, E , Ocakçı, A . (2020). Çocuk Koruma Prensipleri: Avrupa ve Türkiye Verileri . Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi , 18 (2) , 61-72 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ashd/issue/52234/628976>

Uysal Bayrak, H. Gök, H. N. et al. (Ocak, 2020). Okul Öncesi Dönemindeki Çocukların Gözünden Çocuk Hakları. Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi. 4(2), 63-73.

Voce, A. (2017). Why do German children have more freedom to play?. <https://www.childinthecity.org/2017/01/04/why-do-german-children-have-more-freedom-to-play/?gdpr=accept>.

Website

Global Education Innovation Initiative. (2020). <https://globaled.gse.harvard.edu/right-to-play>.

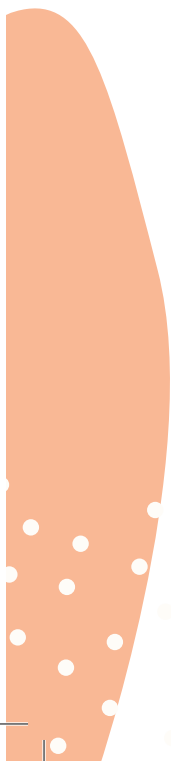
Right to Play. (2020). <https://www.righttoplayusa.org/en/about-us/>.

T.C. Aile, "Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti," 2019. [Online]. Available: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/uygulamalar/sosyal-ve-ekonomik-destekhizmeti/>

JNICEF. <https://www.unicef.org/child-rights-convention/history-child-rights>

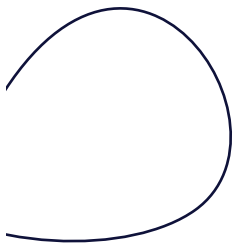
Notlar

A series of horizontal dotted lines for writing notes.



Notlar

A series of horizontal dotted lines for writing notes.





+90 232 441 85 07

Milli Kütüphane Cad. Tepe köylü İş Mrk.
No: 17 Kat: 5 Daire: 505 Konak/İZMİR
www.izmircocukcalismalari.org

